

Halil Aydınalp. *Din ve Dünyevileşme: Kuzey Kıbrıs Örneği*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2018

Halil Aydınalp. *Din ve Dünyevileşme: Kuzey Kıbrıs Örneği*. İstanbul: Çamlıca Publishing, 2018

Nida Nur BAYRAM

Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Din Sosyolojisi Bilim Dalı

Postgraduate, Marmara University, Faculty of Theology, Department of
Sociology of Religion, İstanbul / Turkey
nidanrbyrm@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1091-3164

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 6 Temmuz / July 2018

Kabul Tarihi / Date Accepted: 7 Kasım / November 2018

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

DOI: 10.29288/ilted.441209

Atıf / Citation: Bayram, Nida Nur. "Halil Aydınalp. *Din ve Dünyevileşme: Kuzey Kıbrıs Örneği*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2018 / Halil Aydınalp. *Din ve Dünyevileşme: Kuzey Kıbrıs Örneği*. İstanbul: Çamlıca Publishing, 2018". *ilted: ilâhiyat tetkikleri dergisi / journal of ilâhiyat researches* 50 (Aralık / December 2018/2): 401-407.
doi: 10.29288/ilted.441209

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ilted> | <mailto:ilâhiyatdergi@atauni.edu.tr>

Copyright © Published by Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /

Ataturk University, Faculty of Theology, Erzurum, 25240 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Tanıtmaya çalışacağımız “Din ve Dünyevileşme: Kuzey Kıbrıs Örneği” adlı bu eser, din sosyolojisi literatürüne kazandırılmış yerel bir sosyoloji çalışması örneğidir. Geçmişten günümüze Kıbrıs’ın durumunu tarihsel bir perspektifle ele alan Aydınalp, Kıbrıs halkının dinî hayatındaki değişimleri, günümüzdeki din ve dünyevileşme ilişkisini ilgili paradigmlar ekseninde açıklamaya çalışmıştır. Ayrıntılı bir şekilde ele aldığı din tanımlamalarından sonra sekülerleşme paradigmlarını tartışmaya açan Aydınalp, konuya “Türkiye’de Dünyevileşme Sosyolojisi” başlığı altında devam etmiştir. Bu bölümünde, kendi dinî hayatımızdaki değişimleri anlamaya çalışırken, sekülerleşme kavramının içeriğinin daha yerel unsurlarla ele alınıyor oluşu, çalışmanın önemli noktalarından birisini oluşturmaktadır. İlerleyen bölümlerde modern dünyanın getirilerinden olan bireyciliğin/bireyselliğin bizdeki izdüşümünün, Batı’dan farklı olduğuna dikkat çeken Aydınalp, bu durumu daha iyi temellendirmek için “özerk dünyevileşmeler” kavramını ileri sürmüştür. Bu yeni kavram ile kendi sosyolojik problemlerimizi kendi kavramlarımızla açıklama çabasında olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmanın uygulama bölümünde ise, doğrudan gözlem, anket ve mülakat tekniklerinin yanı sıra fenomenolojik bakışa da yer veren Aydınalp, metodolojik çeşitlilikten yararlanma yoluna gitmiştir. Böylece çalışmasında, sahadan gelen verilerle daha somut ve geçerli bilgilere ulaşması mümkün hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Din, Dünyevileşme, Kuzey Kıbrıs T.C, Özerk Dünyevileşmeler.*

Abstract

This work called “Religion and Secularization: The Case of Northern Cyprus”, is an example of a local sociology study; and, by this, has been an achievement for the literature of sociology of religion. Aydınalp, who studied the case of Northern Cyprus from past to present with a historical perspective, tries to explain the changes in the religious life of the Cypriot people and the relationship between religion and secularization in the axis of related paradigms. After embracing the definitions of religion in detail, he brings secularization paradigms into question and continues with the discussions on the subject under the title of “Sociology of Secularization in Turkey”. In this section, while trying to understand the changes in our own religious life, there is some more local content that has been meant by using of ‘secularization’; and this local understanding of the notion stands as one of the most important points of the study. In following sections, by pointing out the difference between the individualism/individuality as a gaining of Modern world and its projection in our society; thereby pointing out the difference from the West, Aydınalp introduces a new concept: ‘autonomous secularizations’ as a better explaining ground for our situation. Thus, by introducing this new notion, it can be noticed that, there is an attempt of explaining our own sociological problems with our own notions. In the case study of the research, on the other hand, besides the methodology of direct observation, survey and interview, the phenomenological approach is also used, which means Aydınalp benefits from methodological variety. Thus, by doing so, it becomes possible to get more concrete and valid results from the data set for his study.

Keywords: *Religion, Secularization, Northern Cyprus T.R, Autonomous Secularization.*

Yaklaşık XVI. yy'dan bu yana dünyayı şekillendiren makro ölçekteki sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal değişimlerin, en nihai noktada ulaştığı modernite ile kurulan bu yeni dünya düzeninde, din önemli bir olgu olma özelliğini devam ettirmektedir. Moderniteyle beraber hayatımıza giren ve “Tanrı Öldü” felsefesine sahip klasik sekülerizmin bahsettiği gibi, dinin zamanla işlevini yitireceği ve bir gün muhakkak ortadan kalkacağı tezi geçerli olmamıştır. Aksine, halen daha yaşanan birçok sosyo-kültürel ve siyasal problemin açıklanmasında, dinin merkezi bir rolde olduğu görülmektedir. Öte yandan modernitenin etkilerini sadece toplumsal olarak değil, bireysel kimliğin oluşumuna yaptığı etkiler bakımından da ele almak gerekmektedir. Öyle ki, modern bireyin kendi içine dönük bir hayat tarzını tercih etmesi, gelenekten modernizme doğru kayışın somut bir ifadesidir. Bu hususta modern bireyin kendi içine dönük kurduğu dünyasında din ile kurduğu ilişki dikkat çekmekte, bireyin din ve dünyevileşme ilişkisini anlamaya çalışmakta son derece önemli olmaktadır.

Tanıtmaya çalışacağımız *Din ve Dünyevileşme* isimli bu eser, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olan Halil Aydınalp tarafından, profesörlük takdim tezi olarak, kaleme alınmıştır. Aydınalp'in akademik hayatında ele aldığı ilk konu aslında dinî hayat sosyolojisi olmuş, daha sonra yine dindarlığın sosyolojisiyle ilgili çevirileriyle bu çizgide devam edeceği izlenimi vermiş; fakat doktora sonrası ilgileri din-şiddet ilişkisi ve dinî köktencilik konularına doğru kaymıştır. Ağırlıklı olarak köktencilik sosyolojisi çalışmakla birlikte, bu araştırmada, Aydınalp'in tekrar dinî hayatın sosyolojisine dönüş yaptığı söylenebilir.¹

Kitap, giriş ve sonuç dışında, teori ve uygulama olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm olan teorik çerçeve ise iki kısımda dizayn edilmiştir. İlk kısımda “*Din ve Dünyevileşmenin Sosyal ve Tarihi Zemini: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Giriş*” başlıklı bölümde Kıbrıs tarihi, sosyal ve siyasal hayatla ilişkilendirilerek ayrıntılı sayılabilecek bir şekilde anlatılmıştır. İkinci kısımda teorik tanımlamalarla birlikte konuyla alakalı sekülerleşme teorileri ana hatlarıyla açıklanmıştır. Ayrıca bu kısımda, yeni bir tanımlama modeli olarak “Özerk Dünyevileşmeler” kavramı ileri sürülmüştür. Araştırmanın ikinci bölümü olan “*Kuzey Kıbrıs'ta Din ve Dünyevileşme*” adlı uygulama kısmında ise, saha çalışmasına dayalı olarak din ve dünyevileşme analiz edilmiştir.

¹ Yayınlanmış telif ve tercüme başlıca eserleri şunlardır: *Canlı Bomba Sosyolojisi*, 2. Baskı (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2016); *Yüksek Din Öğretimi ve Dini Köktencilik* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011); *Din Kurumu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Gerede'de Dini Hayat* (İstanbul: Gerede Belediyesi Yayınları, 2012); *Din ve Dünyevileşme: Kuzey Kıbrıs Örneği* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2018); (İhsan Çapcıoğlu ile birlikte tercüme) *İnger Furseth - Pal Repstad: Din Sosyolojisine Giriş: Çağdaş ve Klasik Kuramlar*, 2. Baskı (Ankara: Birleşik Yayınları, 2015); (İhsan Çapcıoğlu ile birlikte tercüme) *Phil Zukerman: Din Sosyolojisine Giriş*, 4. Baskı (Ankara: Birleşik Yayınları, 2009).

Teorik çerçevenin ilk kısmında Aydınalp, tarih ve aktörden bağımsız yapısalcı bir modelden ziyade, sosyal tarih anlayışını da yansıtan, Kıbrıs'ın genel sosyolojisini ve tarihini detaylı bir şekilde anlatmaya gayret etmiştir. Bu bölümde, Kıbrıs coğrafyası ve jeopolitiğinden başlayarak, antik dönemden modern döneme kadar, Kıbrıs'ın etkileşim hafızası ve haritası detaylı sayılabilecek bir şekilde ele alınmıştır. Sosyolojide çok önemli bir dinamik olan göç ve nüfus başlığı altında, bölgedeki nüfus hareketleri masaya yatırılmış; Kıbrıs ekonomisi ve Kıbrıs'ta eğitimin çağdaşlaşmasına ayrı bir başlık açılmıştır. Özellikle eser, din ve dünyevileşme ilişkisini ele alması sebebiyle, geçmişten günümüze Kıbrıs Müslümanının dinî hafızasını hem temel sosyolojik dinamikler, hem de tarihsel süreç içerisinde detaylı olarak değerlendirmektedir. Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren dinî hafıza kültürel boşluk kavramı çerçevesinde ayrı başlıklar halinde ele alınmaktadır. Dinî hafızanın temelleri ele alındıktan sonra Aydınalp'e göre; İngiliz döneminde başlayan kültürel boşluklar, Hıristiyanlaştırma faaliyetleriyle derinleşmiş, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kültürel başlıklar çeşitlenerek, 68 Kuşağı ile dinî politik ve kültürel boşluklar artmıştır. Anılan tarihi dinamikler ve sosyal duraklar dinî hayatın arka planını gözler önüne sererken Aydınalp, devam eden bölümde, dinî hayatın sosyal otopsisini yapmaya çalışarak, dini temsil hüviyetine sahip birkaç simadan hareketle fenomenolojik bir denemeyi yer vermekte; özellikle bu bölümde önceki bölümlerde ele alınan tarihsel malzemeyi karşılaştırmalı biçimde analize tabi tutmaktadır.

Teorik çerçevenin ikinci kısmını din ve dünyevileşme konusu oluşturmaktadır. Burada dinin tanımlanma probleminde eğilerek bu konudaki farklı yaklaşımların görülmesi, dinin farklı tanımları üzerinden değerlendirmeler yapılması, dünyevileşme tartışmalarının da bağlamını belirlemesi açısından dikkat çekicidir. Zira dini nasıl tanımlarsanız dünyevileşme eğilimi tartışmaları da ona göre şekil almaktadır. Daha sonra dünyevileşme konusuna eğilen Aydınalp, dünyevileşmenin teorik çerçevesini, ilgili paradigmlar ekseninde vermeye çalışmıştır. Burada Türkiye'nin dünyevileşme serüvenini hem sahadan gelene bilgilerle, hem de tüketim eğilimleri üzerinden tartışmıştır. Özellikle Türkiye'deki dünyevileşme sosyolojisini; Göle, Kuru, Kirman, Mardin, Tekin ve Amman gibi sosyal bilimciler üzerinden analiz eden Aydınalp, "dışlayıcı-pasif laiklik", "çoğul modernlikler" ve "açık-örtük sekülerleşme" yaklaşımlarının Türk din sosyolojisinde, dünyevileşmeyi açıklayan üç kavramsal araç olarak kullanmaktadır. Bu kavramsal araçların modernleşme tarihiyle paralel anlatılması, dünyevileşme sosyolojisinin daha net görülmesinde ayrıca kolaylık sağlamaktadır.

Araştırmadaki en çarpıcı noktalardan birisi "*Özerk Dünyevileşmeler: Yerli Bir Dünyevileşme Sosyolojisine Doğru*" başlık, Aydınalp'in, anılan üç kavramsal açılıma yenisini eklemeye çalıştığı bir model denemesi oluşturmaktadır. Aydınalp, özerk dünyevileşmeleri, "ekonominin tetiklediği mekân ve zaman sıkışmaları yaşanan kent

hayatı içinde, i e dönük özgürlük ve bağımsızlık arzusu dışa dönük geleneksel dinî normlardan “ol c l ” bir soyutlanma,  evre etkisinden ziyade vicdanıyla uyumlu tercihler arama, şahsi düzen ve sınırları muhafaza kaygısı içinde nesneleşmeyi reddetme, bütünsel dinî kültürü dikkate alarak, öznenin hangi dinî desen içinde nasıl bir pozisyonda kalacağını özel şartlarına göre kendisinin belirlediği bir s rec ” şeklinde açıklamıştır (s. 220). Bununla birlikte özerk dünyevileşmeler kavramı; değerler ve normlardan sert bir kopuştan ziyade kendi değer ve norm algısına dayalı olarak biz duygusu içinde beni vurgulama, ben de buradayım deme şeklinde farklılığını ima ve özerkliğini ifade etmektir.  zerkleşme  st değerlerden tam bir kopuş değil, işlevsel bütünleşme içinde bir farklılaşma arayışıdır. Aynalp, Türkiyedeki dindarlığın hik yesinin Batı’dan farklı olduğunu düşünmekte, dolayısıyla sert bir bireycilikten ziyade, üst değerlerle uyumlu bir özerklik kavramını  ne çıkartmaktadır. Batı ile olan bu farklılıkları da üç şekilde açıklamaktadır. Bunlar sırasıyla; (1) Türk toplumunun geç sanayileşmesi, (2) dindarlık ve dinî kurumlardaki gerilemenin farklı seyretmesi, (3) dinî kültürde ruhbanlığın olmaması şeklinde dir. Türk teizminin rasyonallite ve bireyciliği anılan tarihsel ve kültürel farklılıklarla kesif bir ferdiyet ilikten ziyade ol c l  bir  zerkleşmeyi beraberinde getirdiğini ileri süren Aynalp,  zerk dünyevileşmeler kavramını da bu teorik zemin içine yerleştirmektedir. D nyevileşmelerde tam bir özgürlük ve tercih hürriyetinden ziyade otorite ile uyumlu bir özerklikten bahsetmenin bizim sosyolojimize daha uygun olacağını ileri sürmektedir. Toplum kaçınılmaz olarak uzmanlaşmakta, farklılaşmakta, g recelileşmekte, kendi sınırlarında daha izole hayatlar  ne çıkmakta fakat bu tecrit başına buyruk bir bireycilikten ziyade üst sisteme bağlı kontrollü bir özerkliği hatırlatmaktadır. Aynalp’e göre toplumun çoğu için, aklı, otoritelere emanet etme hala en güvenli yoldur. Bağımsız olmanın tüm bedellerini ödeyecek kadar cesur dünyevileşmeler, en azından kendi toplumumuzda henüz cılızdır diyen Aynalp, Kantv ri “mutlak özgürlüğün” çoğu insan için hala kaldırılması ağır bir yük olduğunu düşünmektedir.

Aynalp  zerk d nyevileşmeleri dört şekilde kategorize eder. Bunlar sırasıyla; (1) bilinçli ve  zg r biçimde tercihlerde bulunarak dinden uzaklaşmayı ifade eden, “iradi özerk dünyevileşmeler” ( rn: Alkol, tefecilik, hırsızlık, emanete hıyanetlik, oruçlu işçinin karşısında sigara içmek, alenen ve kasıtlı biçimde dinî sembolleri tahkir, ibadet vakti camii karşısında yüksek sesle müzik dinlemek, s. 220); (2) bilinçli bir tercih olmakla birlikte, aksi yönde  zg r tercih ve tutum geliştirmenin imk nsız olmasa da çok zor olduğu dinden uzaklaşmaları ifade eden, “icbari özerk dünyevileşmeler” ( rn: Katı gelenekçi bir ailenin çocuğunun evrimci bir okul sisteminde eğitim görmesi, Filistin bayrağı sallamasına rağmen daha düşük faiz ödeyeceği için Yahudi bankasından finansman desteği alan hacı dayı vb. s. 222); (3) her zaman bilinçli bir tercih değil, gerekli-gereksiz sosyal uyaranlarla bazen grubun bireyi, bazen bireyin

grubu kendi anaforuna çekmesi, 'kimliğini kimliğinde' bulma hali olarak adlandırdığı, "özdeşleşerek özerk dünyevileşmeler" (Örn: Flörtün moda haline gelmesi, tıbbi gerekçe olmaksızın yaptırılan botokslar, baby showerlar vb. s. 223); (4) bilinçli ve rasyonel bir tercih olmaksızın, ya fazla yerleştiği için ya da zararsız görüldüğü için önemsenmeden spontan hale gelen dünyevileşmeler de "kanıksayarak özerk dünyevileşmeler" (Örn: Mahrem sahnelerin olduğu karelerin ailecek izlenmesi, açık dinî emirlerin yokmuş gibi terk edilmesi vb. s. 223) şeklinde ortaya konmaktadır. Özerk dünyevileşmelerin görünür hale geldiği sosyal bağlamları da açıklamaya çalışan Aydınalp, özellikle sosyal akışkanlık, sanal akışkanlık, kültürel boşluk, güne odaklanma, sosyal etkileşim, dinî motivasyon ve alışkanlık temel kabullerinden hareket etmektedir. Kavramın sosyal bağlamla izahı bir bütünlük oluştururken, doğru ya da yanlışlığından ziyade kullanışlı bir model denemesi ortaya koymaya çalıştığını ifade etmektedir.

Araştırmamanın uygulamalı bölümünde ise, Kuzey Kıbrıs örneği üzerinden din ve dünyevileşme analiz edilmektedir. Dinî hayat ve dünyevileşmeyle ilgili geliştirilen iki ölçek üzerinden istatistiki analizler yapılmaktadır. Dinî hayat; inanç, ibadet ve sosyal boyutları açısından ele alındıktan sonra, temel sosyal değişkenlere göre din ve dünyevileşme farklılaşmaları, çeşitli korelasyonlar ve karşılaştırmalar yapılmak suretiyle, istatistiki açıdan tasvir edilmiştir. Uygulamada inanç normlarında, ortalama %6.9'luk bir inanmama eğilimi tespit eden Aydınalp, özellikle ahirete ve kadere inanmama da bu oranların %18'lere çıktığını ortaya koymaktadır. Araştırmada inanç açısından ateizmden ziyade, deizmin daha yüksek seviyede tespit edilen bir durum olduğu ortaya çıkmaktadır. İbadetleri yerine getirmede sıklık ve istikrar probleminin olması dinî pratiklerle ilgili bir diğer sonuçtur. Ayrıca din ve dünyevileşme eğilimleri açısından sosyal hayatta bekleneceği üzere pek çok farklılaşma tespit edilmiştir. Özellikle araştırmada, 1974 öncesi yerli Kıbrıslılarla, 1974'ten sonra göçmen Kıbrıslılar arasında hem dindarlık hem de dünyevileşmede istatistiki açıdan farklılıklar tespit edilmesi, göç ve dindarlık ilişkisi açısından da dikkate değer bir bulgudur.

Sosyal hayat açısından bakıldığında ise dindarlık ve dünyevileşme eğilimlerinin farklı düzeylerde olduğu görülmüştür. Dindarlık ve dünyevileşme melez görüntülere sahiptir. Bir taraftan geleneksel olan dünyevi olanı etkilerken, diğer taraftan da dünyevi olan geleneksel algıları değiştirmektedir. Aydınalp, özellikle dünyevileşmeyi, salt bir dinden uzaklaşma olarak değil, "dinî geleneğin yeniden yorumlanması" şeklinde yorumlamaktadır. Dünyevileşmede "iradî özerk dünyevileşmeler" olarak yorumlanan ateizm, agnostisizm, deizm ya da açık dinî emirleri terk etme bir tarafa bırakılırsa, dünyevileşme tartışmalarını büyük oranda sanayi öncesi tarım toplumuna ait dinî formların yeniden yorumlanmasıyla ilişkilendirerek açıklaması yine dikkat çekicidir. Burada dünyevileşmenin bir ilahiyat problemi olduğu da ortaya çıkmaktadır. Uzmanlaşma, farklılaşma ve göreceliliğin egemen olduğu kent hayatı içinde dinin

yeni biçimler almasını dünyevileşme olarak yorumlamanın ne kadar doğru olduğu tartışmaya açılmaktadır. Hem dindarların hem de dünyevileşmiş olanların kendi şartlarına uygun bir hayat yaşamakla birlikte, özellikle dinî hayat açısından bakıldığında, dindarların kendi şartlarına uygun bir modernlik ürettiği de gözlemlenmektedir.

Son olarak araştırmanın güçlü yönlerini nelerdir denildiğinde şunlar dikkat çekmektedir: Öncelikle araştırmacı, masa başı bir dünyevileşme çalışması yapmamış, geniş sayılabilecek bir örneklem üzerinden sahaya dayalı verilerle dünyevileşmeyi tartışmıştır. Araştırmacı sadece mülakat ve anket tekniği ile yetinmemiş, fenomenolojik bir denemeye de yer vermiştir. Ayrıca eser, bugüne kadar Kıbrıs'ta yapılmış din ve dünyevileşme konusundaki en kapsamlı çalışma olması açısından da dikkate değerdir. Son olarak sahadan gelen bilgiyle de desteklemeye çalıştığı ve kuramsal bir kıvılcım olarak değerlendirilen 'özerk dünyevileşmeler' kavramını tartışmaya açması, araştırmanın en dikkat çeken özelliklerinden birisidir. Araştırmanın teorisinde yer verilmekle birlikte, türbeler çevresinde gelişen halk dindarlığının yeterince ele alınmaması, dünyevileşme ile halk dindarlığı arasındaki bağın neler olabileceğinin tartışılmaması, belki temel bir eksiklik olmasa da, araştırmada dikkatlerden kaçmamaktadır. Bütün bu düşüncelerle kitap, din ve dünyevileşme sosyolojisine önemli bir katkıdır ve konuya ilgi duyan her kesim için faydalı bir çalışma olmuştur.